

OJ

ONZE JEUGD.NU

ONZE JEUGD.NU

NIEUWS EN ADVIES VOOR ONDERWIJS,
GEMEENTEN EN JEUGDWERK

JAARGANG 8 • NUMMER 5-2022

De Omwenteling
Bestaanszekerheid &
kansengelijkheid

Over dit nummer

Voor u ligt een speciale editie van OnzeJeugd.NU. In dit tweede nummer van De Omwenteling komen wederom bijzondere mensen aan het woord, deze keer over kansengelijkheid en bestaanszekerheid. Kansengelijkheid krijgt (gelukkig) steeds meer aandacht in ons land. Het besef groeit dat kinderen en jongeren niet allemaal dezelfde kansen krijgen om zichzelf te ontwikkelen. En

het bewustzijn groeit dat we allemaal aan de slag moeten om hier iets aan te doen. Dat neemt niet weg dat vóór de vraag of een kind wel gelijke kansen krijgt, er een nog essentiëlere kwestie speelt: bestaanszekerheid. Want zonder een dak boven zijn hoofd, kleding aan zijn lijf en voedsel in zijn maag, is een kind nauwelijks in staat tot ontwikkeling te komen.

Inhoudsopgave

4

Tim 'S Jongers, RVS:

“Bestaanszekerheid is nu kwestie van geluk”

8

Kinderombudsvrouw Margrite Kalverboer:

“In leven van kind kan ieder verschil maken”

12

Jaap Seidell, hoogleraar Voeding en Gezondheid:

“Hulp bij gezonde keuze is niet betuttelend”

16

Loes Ypma, voorzitter branchevereniging maatschappelijke kinderopvang:

“Kinderopvang niet alleen voor lucky ones”

20

Laura Batstra, hoogleraar Orthopedagogiek:

“Stoornisdenken is nadelig voor kind”

24

Marjolein Moorman, wethouder Amsterdam:

“Kansenongelijkheid niet accepteren”

28

Awraham Soetendorp, rabbijn en voorzitter Respect Foundation:

“Een gesprek tussen de generaties is nodig”

Bij de voorpagina

“Kansloos begin”

Foto: Mark Weghorst

Colofon

OnzeJeugd.NU is een uitgave van Instondo B.V.
Binnen Kalkhaven 263, 3311 JC Dordrecht
(078) 645 50 85 • info@instondo.nl • www.onzejeugd.nu

De Omwenteling – Bestaanszekerheid & kansengelijkheid is een speciale uitgave die door OnzeJeugd.NU in samenwerking met het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid is gemaakt. De interviews zijn, met bronvermelding, vrij te delen en te vinden bij ncj.nl/de-omwenteling.

Voor de Omwenteling werkten we met een aangepaste redactie:
Eindredactie Eveline van Amstel
Gastredactie Soler Berk en Mark Weghorst, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid
Hoofdreductie Bert Wiene
Interviews Anja Klein, in opdracht van Nederlands Centrum Jeugdgezondheid

Advertenties

Voor informatie over advertentiemogelijkheden in OnzeJeugd.NU kunt u een e-mail versturen aan sales@instondo.nl

Abonnementenadministratie

Instondo B.V.
Binnen Kalkhaven 263, 3311 JC Dordrecht
(078) 645 50 85 • administratie@instondo.nl

Abonnementen

OnzeJeugd.NU verschijnt maandelijks (10 nummers, met gecombineerde nummers in juni/juli en augustus/september). Abonnementprijs: € 122,50 inclusief btw en verzendkosten. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan en worden automatisch verlengd, tenzij deze twee maanden voor de vervaldatum schriftelijk zijn opgezegd.

Heeft u zelf suggesties voor onderwerpen of zou u willen publiceren in OnzeJeugd.NU? Stuur dan een bericht naar de hoofdredacteur Bert Wiene, via: info@instondo.nl.

Auteursrechten voorbehouden. Het is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de uitgever artikelen, illustraties of schema's geheel of gedeeltelijk over te nemen. Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen en suggesties houden zij zich gaarne aanbevolen. Vanwege de aard van de inhoud en het doel van deze nieuwsbrief, wordt de abonnee geacht het blad te ontvangen in verband met de uitvoering van een beroep of bedrijf.

Nederlands
Centrum
Jeugdgezondheid

Harry Volker ...

Vrijwel iedereen kent Harry Volker. In de vormende jaren kreeg iedereen wel iets mee van zijn leven. Hij is de eerste goed beschreven schooluitvaller sinds de invoering van de leerplicht. Zijn verhaal speelt zich af in het begin van de 20ste eeuw. Het verhaal leest als de film die ervan gemaakt is.

Voor deze tweede uitgave van De Omwenteling spraken we opnieuw met een aantal bijzondere mensen over twee grote thema's van deze tijd: bestaanszekerheid en kansengelijkheid. Thema's die in de tijd van Harry Volker ook al actueel waren en in een moderne samenleving tot voortdurende aandacht zouden moeten leiden. De gesprekken die we voor de Omwenteling voerden, versterken die urgentie.

Magisch

Harry Volker is de naamgever van een bijzonder netwerk. In het Harry Volker Genootschap organiseren we ontmoetingen en dialogen tussen mensen die in hun eigen werkgebied opvallen en bijzonder zijn. Of eigenlijk het 'normaal' nastreven. Opvallen doordat ze iets aan de orde stellen dat nog niet altijd door vakgenoten gezien wordt. Dit vraagt aandacht en bijbehorend handelen. Zij zijn vaak roepende in de woestijn, vaak alleen en op zoek naar bondgenoten.

Het zijn keer op keer magische gesprekken. Samenkomsten zonder strikte agenda, opzet of vooropgezet idee. We laten het graag aan het toeval en het moment van de ontmoeting over. We hebben inmiddels flink vertrouwen in onze expertise om die toevalligheden te organiseren. De magie ontstaat vanzelf.

Ook wij zijn het Harry Volker Genootschap. We zijn lid nummer 1 tot en met 3 en de enigen in het genootschap met een officiële functie. Wij zijn de conciërges. Van oudsher kaarsenbewaarders, maar later ook beheerder van gevangenis, school en parlement. Conciërges overzien

daarmee de hele samenleving. Wij verwelkomen bijzondere mensen tot het genootschap. We bepalen wie toe kan treden en nodigen mensen uit. De geïnterviewden in De Omwenteling verwelkomen wij graag binnen het Harry Volker Genootschap.

Toevallige ontmoeting

Deze Omwenteling is een verzameling van toevallige en magische ontmoetingen. De gesprekken met Tim 'S Jongers, Margrite Kalverboer,

Jaap Seidell, Loes Ypma, Marjolein Moorman, Laura Batstra en Awraham Soetendorp verworden tot zo'n toevallige ontmoeting. Gewoonweg door ze samen te voegen. In de gesprekken spreken zij over armoede, kinderrechten, ontwikkelrecht, gezondheidsverschillen, demedicaliseren, belangenafwegingen en rechtvaardigheid. Ze inspireren, zijn visionair, stemmen tot reflectie, dwingen tot keuzes, actie en bepleiten de urgentie.

Noodzakelijk toeval

Die toevallige ontmoetingen lopen ook als een rode draad door het verhaal van Harry Volker. Hij treft toevallig een mentor, die toevallig zijn vader kende en deze wil opzoeken. Hij kreeg voedsel van een bakkersknecht met een groot hart en trof een leraar die het in hem zag zitten. Hij wordt aangereden door een auto waarin zijn verloren gewaande moeder zit. Noodzakelijk toeval moet je goed organiseren, wil het ergens toe leiden.

Een belangrijk moment in het levensverhaal van Harry is wanneer hij zijn echte naam hervindt. Waar hij weer volledig mens wordt en in al zijn menszijn gezien wordt. Het moment dat hij voelt dat hij er mag zijn. Een mens met een naam en een afkomst. Een geschiedenis, een heden én een toekomst. Iedereen kent hem als Krui meltje uit het kinderboek van Chris van Abkoude. Wij zeggen graag: Harry Volker, aangaan.

*Bert Wiene, Mark Weghorst,
Soler Berk
Harry Volker Genootschap*

Een kwestie van geluk noemt Tim 'S Jongers het zelf, zijn weg uit extreme armoede. Nu werkt hij voor de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS) en adviseert hij over onder andere bestaansonzekerheid. Over zijn verleden is hij duidelijk: "Liever toen meer gelijke kansen dan nu trots mogen zijn."

TIM 'S JONGERS, RVS:

"Bestaanszekerheid is nu kwestie van geluk"

Wanneer sociale grondrechten niet meer gewaarborgd zijn, is een opgroeiend kind steeds meer afhankelijk van de factor 'geluk' om een bestaanszeker leven op te bouwen, stelt 'S Jongers. Wonen, onderwijs, inkomen, zorg en welzijn noemt hij de basis van een samenleving. Maar die basis is volgens hem de afgelopen dertig jaar afgebrokkeld. Met de RVS bracht hij het boek 'Gezichten van een onzeker bestaan' uit. Dat boek maakt de afbrokkeling voelbaar. Veertien onverbloemde verhalen van mensen als Eefke, Robbin en Tyrell grijpen je als lezer naar de keel. Verhalen over wat hen is overkomen, maar ook waar ze soms zelf de mist in zijn gegaan. 'S Jongers vindt het volkomen logisch dat hij als adviseur over bestaansonzekerheid begint bij de mensen om wie het gaat. Confronterend: "Zie hoe ze zijn als u, alleen de context is veranderd."

Dienstbaar

Met 'zijn hoofd in de Haagse torens en zijn voeten in de modder' wil hij van betekenis zijn voor mensen met een onzeker bestaan. Dienst-

baar zijn en bijdragen aan de stad waar hij zich naar eigen zeggen zo fantastisch heeft kunnen ontwikkelen en sinds de verkiezingen als fractievertegenwoordiger de PvdA-leden in de gemeenteraad bijstaat.

Extreme armoede

Tim 'S Jongers komt van ver. Lang twijfelt hij, maar besluit toch om in de media naar buiten te komen met zijn eigen verhaal over opgroeien in extreme armoede. Net als in zijn boek lezen de eerste decennia van zijn leven in de buurt van Antwerpen als een slecht verhaal van weinig hygiëne, een onzekere woon-situatie en pas weer naar school

gaan als er geld is voor schoenen. Van medekostwinner zijn als jongetien, voortijdig uit huis gaan en destructief leven. Pas in het leger krijgt hij een fysieke groeispurt en op zijn 27ste vindt hij zijn weg naar de studiebanken. Vier jaar later verhuist hij naar Nederland en breekt hij met zijn omgeving.

Bedachtzaam vertelt hij: "Als je vroeg uit huis gaat zonder noemenswaardige diploma's, spaarcentjes of steun, dan is het lastig om je als jongvolwassene te ontworstelen aan dat bestaan. Voor je gevoel krijg je geen eerlijke kans en het is gevaarlijk om in dat gevoel te blijven hangen. Je wordt verantwoordelijk om het zelf op te lossen en dat is vermoeiend en kan onrechtvaardig voelen. Zelf studeerde ik als 27-jarige met mensen van 18 en moest ik op mijn 31ste nog aan mijn carrière beginnen. En bij alles wat je wint, verlies je ook iets. Ik verloor zo'n beetje mijn hele geschiedenis."

Complexe ongelijkheid

Liever bespaart hij zo'n leven de kinderen, jongeren en volwassenen

Over Tim 'S Jongers

Senior adviseur Raad voor Volksgezondheid & Samenleving, PvdA-fractievertegenwoordiger gemeenteraad Den Haag, dichter. Tim bouwt graag een brug tussen de systeemwereld en de leefwereld van bestaansonzekere mensen.

van nu. Geen gemakkelijke opgave als je de veelzeggende cijfers bekijkt: een kwart van alle Nederlanders is volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau bestaansonzeker. Meer dan 220.000 kinderen tot 18 jaar leven onder de lage-inkomensgrens. Ze zijn vaker ongezond en vaker te zwaar, aldus het CBS. Hun ouders hebben regelmatig, in tegenstelling tot het heersende beeld, een of meerdere banen.

Stapeling

In het essay 'Gezondheidsverschillen voorbij' uit 2019 beschrijft de RVS de samenhang en stapeling van zaken die kunnen leiden tot complexe ongelijkheid. Uit het

'Ik gun uitvoerders een Wet op burgerlijke ongehoorzaamheid'

rapport: 'Een slechte gezondheid verkleint de kans op werk, en werkloosheid kan de gezondheid aantasten. Werkloosheid kan tot schulden leiden. Slechte en onzekere huisvesting kan leiden tot stress en spanningen in het gezin. Gevoelens van onveiligheid vergroten de kans op angst en sociaal isolement. Chronische onzekerheid heeft ook invloed op de cognitieve vermogens en vaardigheden en daarmee ook op de leefstijl van mensen.' Volgens 'S Jongers is het niet gek dat wie langdurig onder hoogspanning leeft, ongezond gedrag gaat vertonen. "Dan red je het 's avonds niet met twee wijntjes en een reep chocola om te ontspannen. Zelf ken ik die toxische stress

en constante hoogspanning. Toen ik hier aankwam en veel geld kwijt was aan mijn studie, geen werk had en huurde bij een huisjesmelker, leefde ik met het idee dat het echt afgelopen zou zijn als ik morgen pech zou hebben en mijn voet zou breken."

Ongehoorzaam

Over de oorzaken van de complexe ongelijkheid schrijft de RVS ook in het essay. Van geboorte tot migratie, van het maken van foute keuzes tot pech, van onwil tot overmacht of het ontbreken van de nodige mentale of fysieke weerbaarheid. Eenmaal in de negatieve spiraal kunnen mensen vast komen te zitten in keuzestress, terugtrekgedrag, passiviteit en sociaal isolement.

In *Gezichten van een onzeker bestaan* lees je het een op een terug. Je leest over Miranda die als enige in het gezin niet licht verstandelijk beperkt is. Over de jonge migrant Solomon die schulden opbouwt omdat hij het systeem niet kent. Over Robin die voor zijn zusje een ontbijt van frikandellen klaarmaakt. Niet het leven waar een kind vanuit de Grondwet en het internationale Verdrag inzake de rechten van het kind recht op heeft.

Ingrijpen

Waar heeft een in onzekerheid opgroeiend kind volgens 'S Jongers het meeste baat bij? "Dat ouders er niet aan onderdoor gaan. Want daar begint voor het kind het probleem. Besef dat als een ouder om hulp vraagt, dat hij dan al best ver weg is. En wanneer die hulp er komt, hij nog verder weg is. Je zou al veel eerder moeten kunnen ingrijpen. Goedbedoelde voorzieningen zijn ook complex. Het systeem zou dienend moeten zijn: veel meer redeneren van wat er nodig is

dan waar iemand recht op heeft." Daarom gunt hij medewerkers van uitvoeringsinstanties een 'Wet op burgerlijke ongehoorzaamheid'. "Ik snap dat je een bepaalde mate van controle en voorspelbaarheid nodig hebt. Maar gisteren sprak ik iemand met reuma, die elk jaar opnieuw aan de gemeente moet uitleggen dat ze nog steeds reuma heeft. Die medewerker zou veel meer ruimte moeten krijgen om met oprechte aandacht te bepalen hoe je iemand het beste ondersteunt. Een soort rode knop om af te wijken van de regels, om na een of twee jaar te kijken wat het oplevert en misschien zelfs bespaard heeft."

'Mensen met perspectief zie je in beweging komen'

Over de vraag of bestaansonzekere mensen zelf iets kunnen doen om kansrijker te worden, kan de adviseur kort zijn. Uiteindelijk draait het om perspectief. "Als mensen perspectief hebben, zie je ze in beweging komen. Geef perspectief door van schulden geen straffend systeem te maken en geef perspectief op een betaalbaar huis. Stop met tegen een slechtbetaalde zzp'er te zeggen dat hij beter zijn best moet doen om een huis te kunnen kopen." Perspectief ontstaat volgens hem wanneer er een basis is waarop mensen een leven kunnen bouwen. Daarvoor is een herijking van de sociale grondrechten nodig. Hoe meer mensen in de knel, hoe groter het draagvlak. "Als je naar

'Bestaansonzekerheid aanpakken is in het belang van ons allemaal. Vergelijk een bestaansonzekere samenleving met een huis dat voor dertig procent op instorten staat. Als je dat weet, ga je dat huis niet meer binnen.'

Foto: Peter van Beek

De lees-, luister- en kijktips van Tim 'S Jongers

- Dichtbundel van Tim Awadite: 'Antwerpen! Jij verlaat mij nooit' (pseudoniem 'S Jongers).
- Boek van Herman Tjeenk Willink: 'Groter denken, kleiner doen'.
- Boek van Michel Houellebecq: 'De wereld als markt en strijd'.

de miljardeninvesteringen in het coalitieakkoord kijkt, zie je dat er jarenlang iets niet goed is gegaan met de kwaliteit en toegang tot collectieve sociale voorzieningen. De opkoopbescherming van gemeenten en het grote bedrag voor onderwijsachterstanden zijn duidelijke signalen. Bij de RVS vergelijken we dit met naar de sterren kijken. Met het nu herijken van sociale grondrechten geef je een invulling voor over vijftien tot dertig jaar.”

Representatie

De systeemwereld van beleidsmakers en uitvoerders moet daarvoor bij zichzelf naar binnen kijken. Bewustwording noemt de RVS-adviseur het, een woord dat tijdens het interview regelmatig valt. Kennis over bestaansonzekerheid is er genoeg. De volgende stap is meer bewustwording van wie ze zelf zijn en hoe ze hun werk doen. En zorgen voor een betere representatie van verschillende groepen uit de samenleving.

“De meeste mensen die beleid maken en uitvoeren zijn een homogene groep met dezelfde schoolcarrière en gelijke normen en waarden. Maar je kunt die normen en waarden niet copy-pasten, dan heb je te weinig oog voor de context. Ik vind het mega-beledigend om kinderen die zonder ontbijt op school komen tijdens een preventieles te vertellen dat ze broccoli moeten eten. Ze bijten hun tanden erop stuk!”

'S Jongers is ook kritisch over de manier waarop aan representatie wordt gewerkt. “Nu proberen we het gat te dichten met ervaringsdeskundigheid. Maar ook dat dreigt te verwoorden tot het afvinken van een checklist. Mensen komen hun verhaal vertellen, krijgen een cadeaubon en daarna gaan de beleidsmakers samen borrelen en beleid bedenken.

Steeds vaker lees ik in rapporten: we moeten redeneren vanuit burgers. Dat moet niet alleen, je moet ze volwaardig gaan betrekken. Als je dit serieus neemt, neem je diegene aan om vanuit die rol het team scherp te houden over wat er leeft. En waarom krijg ik als adviseur wel een driedaagse cursus van duizenden euro's, maar wordt er niet aan de poetsvrouw gevraagd of ze een hbo-opleiding wil doen? Wat kan het voor je beleid betekenen als die poetsvrouw daarna op de HR-afdeling gaat werken?”

Radicaal

‘Schroom niet om radicaal te zijn’ schrijft ook zijn eigen werkgever in de adviezen. Tim 'S Jongers pakt die handschoen graag op: “Als iets niet goed werkt, zoals ingrijpen op individueel ongezond gedrag, dan moet je daarmee stoppen. Durf te investeren waar de verschillen het grootst zijn en focus je op het weghalen van achterstanden. Zie hoe goed het Kansrijke Start-programma voor de eerste duizend dagen van een kwetsbaar kind werkt. Moet dat

niet uitgebreid worden naar Kansrijke Jeugd?”

Hij vervolgt zijn ideeënstroom: “Vlieg het hebben van schulden aan als een volksgezondheidsprobleem, dan kun je anders omgaan met schuldhulpverlening. Zie de klimaattransitie als een sociale transitie, waarbij je rekening houdt met sociaal bestaansniveau. Laat het verkokerd denken bij de overheid los.

En waarom schuren bestuurders van stichtingen en maatschappelijke organisaties zo dicht tegen de macht aan? Laat hen in hun jaarverslag ook met een verhaal komen over waar iets fout is gegaan, zodat ze ervan kunnen leren. Van alle affaires zoals in de jeugdzorg en met de toeslagen vinden we iets. Het is

‘Laat een betaald ervaringsdeskundige ze scherp houden’

te makkelijk om alles op de politiek af te schuiven. Veel organisaties stonden erbij en keken ernaar. We hebben er allemaal schuld aan dat we hier te weinig oog voor hebben.”

Impact

Wat heeft de coming out over zijn verleden Tim 'S Jongers gebracht? Er valt een lange stilte na die slotvraag. “Ik ben er wel blij mee. Mijn eigen verhaal heeft denk ik effectief bijgedragen aan het maatschappelijke debat en binnen de RVS had het ook impact. Lang twijfelde ik of ik het zou delen. Maar als je verhaal sterk afwijkt, is er blijkbaar weinig voor nodig om mensen wakker te schudden.”

Ze staat onvoorwaardelijk voor de rechten van het kind, Kinderombudsvrouw Margrite Kalverboer. Aan het begin van haar tweede termijn is ze dan ook blij dat haar pleidooi voor integrale aanpak van armoede en kansenongelijkheid gehoor vindt in Den Haag. “Het duurt even voordat dat echt landt in de praktijk, maar het lijntje laten we niet meer los.”

KINDEROMBUDSVROUW MARGRITE KALVERBOER:

“In leven van kind kan ieder verschil maken”

Haar werk als Kinderombudsvrouw is nooit af. Aan de rechten van kinderen valt altijd wat te verbeteren. En dat doet Margrite Kalverboer met ziel en zaligheid, al haar hele werkzame leven. Als gedragswetenschapper, docent en hoogleraar kwam ze op voor de belangen van jongeren in jeugd-detentie, asielzoekerskinderen en veel andere kwetsbare jongeren. Ze studeerde Orthopedagogiek, Nederlands Recht, maar deed ook een opleiding aan de Academie voor Beeldende Kunst Minerva. Naast Kinderombudsvrouw is ze (onbezoldigd) bijzonder hoogle- raar ‘Kind, (Ortho)pedagogiek & Kinderrechten en Vreemdelin- genrecht’ aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Invloed

Bij alles wat ze in haar werk als Kinderombudsvrouw hoort en ziet, staat ook altijd de wetenschapper in haar ‘aan’. In de vele gesprek- ken die ze voert, let ze op de grote lijnen, of er een hypothese in zit en of het in een trend past. Na haar aanstelling in 2016 volgt een

kindertoer door het hele land. Ook heeft ze veel oog voor kinderar- moede, jonge vreemdelingen en jeugdzorg.

Vol gedrevenheid vertelt ze: “Die gesprekken met kinderen laten me zien hoe beleid uitpakt, want daar zit soms een gigantische discrepantie tussen. Beleidsma- kers denken op papier dat dingen zijn getackeld, maar wij krijgen ook veel andere signalen. Het gaat bijna nooit zoals wordt gedacht. Beleid is vaak gericht op meer, er- ger en zwaarder, zonder te kijken of het beter is dan de oorspronke- lijke situatie. Zelf ken ik het ook uit mijn functie in een jeugdge- vangenis. De drive is om het goed

te doen, maar je wordt een beetje blind voor de dingen die je minder goed doet.”

Te lang wachten

Buikpijn heeft ze soms van die verhalen uit de eerste hand. “Kinderen in de pleegzorg die tot zestien keer toe worden verplaatst. Of een jongere die ongevraagd uit- huisgeplaatst wordt wanneer er na lange tijd een plek vrijkomt, maar bij wie de problematiek op dat moment niet meer speelt. Maar ook het 16-jarige suïcidale meisje in de crisisopvang dat veel te lang moet wachten op de juiste be- handelplek. Tegen hen zeg ik dat ik niet voor een plek kan zorgen,

Over Margrite Kalverboer

Sinds 2016 Kinderombudsvrouw, bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit van Groningen. Margarite gelooft in het breder ondersteunen van ouders en het creëren van een gemeenschap om kinderen heen.

maar dat ik wel hun verhaal kan vertellen. Ik zie dat dat hun wat kracht geeft.”

Als een boodschapper geeft ze de verhalen en de trends door. Een boodschapper met de macht om de individuele ervaringen rechtstreeks aan een invloedrijk publiek over te brengen van ministers, journalisten, beleidsmakers en bestuurders van maatschappelijke organisaties. Bewust van wat ze in haar rol kan doen: “Mijn invloed is om bij deze mensen een gedachtegang op gang te brengen.”

Tweede termijn

Kalverboer werkt daar waar verhalen en beleid elkaar ontmoeten. Ook tijdens het interview vertelt ze gretig over de gesprekken die ze heeft. “Er is nog zoveel werk te verzetten”, zegt ze, gevraagd naar haar tweede termijn. Positief is ze over het toegenomen bewustzijn van gemeenten rondom kinderrechten. Gemeenten kloppen bij haar aan voor ondersteuning, omdat ze kinderen en jongeren meer willen betrekken en hun belangen vaker voorop willen stellen. Iets waarvan de noodzaak sinds de transitie van jeugdhulp naar het sociale domein van gemeenten steeds duidelijker is geworden.

Terugkijkend: “We hadden mooie dromen, maar het heeft vooral voor kinderen met complexe problemen een andere wending genomen, met de marktwerking en het opbouwen van instituties en controlemechanismen.” Met de nieuwe richtlijn ‘In vier stappen naar het beste besluit voor het kind’ doet de Kinderombudsvrouw de gemeenten een handreiking.

Buikpijn

In haar functie vragen kinderen steeds vaker aan Kalverboer om meer tegen mentale problemen te

doen. “Een op de zeven jongeren onder de 18 krijgt een vorm van jeugdhulp. Dat wil niet zeggen dat het slechter gaat, maar heeft volgens mij te maken met het steeds beperktere ‘normaal’. We zitten met zijn allen in een mal waarin iedereen moet passen. Ik hoor kinderen zeggen dat ze de beste versie van zichzelf moeten

‘Er is soms een grote discrepantie tussen beleid en praktijk’

worden. Ook daar krijg ik buikpijn van, want dat zijn ze allang! Als samenleving moeten we er meer lucht in pompen en stoppen met dat voortdurend meten.”

In actie komen

Ook vraagt haar doelgroep haar in actie te komen tegen kansengelijkheid en armoede. Denkt ze dat het sinds haar aantreden in 2016 beter of slechter gaat met jongeren op het gebied van kansengelijkheid en bestaanszekerheid? “Als ik afga op ons eigen tweejaarlijkse onderzoek, zie ik net als bij de Unicef-studies dat kinderen hun leven gemiddeld bijna een 8 geven. Ook als je het uitsplitst naar kinderen die specifieke problemen ervaren, is het cijfer nog voldoende. Kinderen die uithuisgeplaatst zijn, geven hun leven wel een onvoldoende. Dat zie ik ook terug in mijn onderzoek op de Rijksuniversiteit Groningen.

Maar als ik kijk naar de lange lijnen, registreren we niet goed hoe het met de ontwikkeling van kinderen gaat. Dat signaleert het

VN Kinderrechtencomité ook en daar hebben we de nieuwe minister op aangesproken. In ons land onderzoeken we ontzettend veel, maar we kunnen het niet vergelijken omdat we met zoveel verschillende instrumenten werken. We kunnen niet landelijk vergelijken of regionaal uitsplitsen. Het zou logisch zijn om de GGD, als volger van kinderen, ook de ontwikkeling en de risico’s in de ontwikkeling op dezelfde manier te laten registreren.”

Meer dan muziekles

Kalverboer ziet dat het instituut Kinderombudsman invloed heeft gehad op hoe we inmiddels naar armoede en kansengelijkheid kijken. “Toen ik zes jaar geleden begon, vonden we het al geweldig als we een kind in armoede een laptop, fiets of muziekles gaven. Maar wanneer je kijkt vanuit het perspectief van het Kinderrechtenverdrag, kijk je naar de impact op de hele ontwikkeling van het kind.

‘Kinderen zijn allang de beste versie van zichzelf!’

Daar hoort naast die fiets ook bij dat ouders in staat kunnen zijn om leuke ouders te zijn. En dat jij op school kunt leren, in plaats van je zorgen te maken over de deurwaarder die thuis op de stoep kan staan. Integraal kijken is wat wij uitdragen. En dat vindt gehoor bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Maar het duurt even voordat dat in de praktijk landt.”

“Kinderen vertellen me ook dat er geen auto is om naar de voetbalclub te rijden of dat het balletpakje niet wordt gewassen. We moeten armoede breed zien en aanpakken.” Foto: Reyer Boxem

Wat kunnen we morgen al doen om de bestaanszekerheid van kinderen en hun ouders te verbeteren? “Bestaanszekerheid zie ik ruim. Het zit hem ook in dat ouders kunnen werken. En dat ze een voorbeeld kunnen zijn voor hun kinderen en kunnen zorgen dat armoede niet op de volgende generatie overgaat. Ook hebben we deels een systeem van aangeleerde afhankelijkheid gecreëerd, waarin ouders soms niet meer voelen dat ze het zelf kunnen. Tijdens de coronacrisis bleek juist dat ouders meer konden dan ze dachten.

Maar natuurlijk moeten er ook genoeg middelen zijn voor ouders die niet kunnen werken. Of hulp voor kinderen, zoals voor dat meisje dat haar huiswerk niet thuis maar in de bibliotheek moet maken. Weet dat mensen niet gelukkig worden van hun hand ophouden. Je moet controle hebben over je leven. Als jij het gevoel hebt dat jij iets in je leven kan veranderen, dan kom je tot bestaanszekerheid.”

Schaamte

Eigenwaarde voelen is volgens Kalverboer een belangrijk punt in bestaanszeker worden. Armoede gaat heel vaak gepaard met schaamte. Ze kent het van heel dichtbij, met een moeder die uit een arm gezin kwam en leed aan een gevoel van schaamte. “Het vreet aan wat je waard bent. Mensen moeten weten dat ze zich niet hoeven te schamen. Alleen zit het heel diep ingeslepen. Daar moeten we met zijn allen als samenleving iets aan doen. Daar ligt een enorme oplossing. Mensen worden toegankelijker, vriendelijker, gaan meedenken als mensen vertellen dat ze het ergens moeilijk mee hebben. Dat

heeft ook te maken met je kunnen identificeren met anderen, net als nu met de Oekraïners gebeurt. Als je je realiseert dat het ook jou kan overkomen, ga je met zijn allen de schouders eronder zetten.”

Ontwikkeling

Als Kinderombudsvrouw kan zij het verschil maken door ministeries en gemeenten te laten zien dat zij vanuit het ontwikkelingsperspectief van kinderen moeten kijken. “Samen met de vereniging van leidinggevendenden in het sociaal domein, Divosa, hebben we handreikingen gemaakt voor het onderwijs en de gezondheidszorg. Met als doel dat kinderen hier wat van gaan merken. Wie zich daarbij moeten aansluiten? Iedereen.

‘Je schamen voor armoede zit heel diep ingeslepen’

Het gaat ook om een veilige buurt, een netwerk en mensen die zien dat ze iets voor een kind kunnen doen.”

Perspectiefplan

Als instituut brengt Kalverboer regelmatig onderzoeken en publicaties uit en werkt het naast de Nationale ombudsman samen met onder andere de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving, Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, en de Nederlandse Zorgautoriteit. In maart kwam de coalitievervolgrapportage ‘Samen verder. Kinderen en gezinnen met complexe problemen samen verder helpen’ uit. Bij genoemde op-

De lees-, luister- en kijktips van Margrite Kalverboer

- Online interview van Nihad met Margrite voor platform ‘Meisje met de Zwavelstokjes’.
- Rapport van Kinderombudsvrouw: ‘Alle kinderen kansrijk’.
- Brochure van Kinderombudsvrouw: ‘Het beste besluit’.

lossingsrichtingen pleit de coalitie ook voor een bredere kijk. Volgens haar moet er meer worden gedaan om problemen te voorkomen op andere gebieden dan jeugdhulp, zoals problemen met huisvesting of financiële onzekerheid.

Armoedebeleid

Ook in haar eigen rapportages, zoals in ‘Alle kinderen kansrijk’, doet de Kinderombudsvrouw aanbevelingen in die richting: ontwikkel integraal armoedebeleid, biedt maatwerk aan gezinnen in armoede, maak met ieder gezin een samenhangend perspectiefplan. Wat moet er nog gebeuren voor zo’n perspectiefplan? Kalverboer: “Ik haal vaak hoogleraar Pedagogiek Micha de Winter aan. Samengevat zegt hij: wij bieden ouders een opvoedcursus aan, terwijl het probleem is dat er te weinig geld is om een bestaan te hebben. Je wilt ouders geen opvoedingsondersteuning bieden als ze hun kinderen moeten opvoeden in een stressvolle, ontoereikende situatie. Daarvoor heb je integraliteit nodig: hoe is het met ouders, huisvesting, schulden? Veel kinderen in de jeugdzorg hebben te maken met problemen die op heel andere gebieden liggen, en in eerste instantie niet zozeer bij kinderen zelf.”

Kind praat mee

Wat als Kalverboer morgen opnieuw zou mogen beginnen aan een rechtvaardige en bestaanszekere samenleving voor kinderen?

“Dan begin ik met die voorwaarden voor ontwikkeling. Dat ieder kind opgroeit in de buurt waar het kind hulp krijgt bij het huiswerk maken of ergens eten krijgt als er thuis niet genoeg is. We kunnen niet alles oplossen, maar we moeten wel voor ontsnappingsmogelijkheden zorgen. En laten we ook preventief werken, met gratis kinderopvang, goed onderwijs en groen in de buurt. Als kinderen niet al te grote

‘Kijk bij ieder besluit naar de ontwikkeling van het kind’

dingen meemaken, kunnen ze goed met tegenslag omgaan. Maar zorg wel voor een gemeenschap. Tegelijkertijd realiseer ik me dat het in Nederland met veel kinderen ook goed gaat.”

Nieuwe termijn

Margrite Kalverboer mag zich van de Tweede Kamer weer zes jaar voor kinderen inzetten. Wat moet er na die periode staan als een huis? “Dat er bij ieder besluit over een kind gekeken wordt naar wat er nodig is voor de volle ontwikkeling van dat kind. En dat het kind daar zijn of haar visie aan heeft mogen geven en dat daar gewicht aan wordt toegekend!”

Gezond eten verdient een prominente plek in het dichten van de kloof tussen arm en rijk en gezond en ongezond. De afgelopen decennia zag hoogleraar Jaap Seidell gezond eten in het gedrang komen, vooral bij bestaansonzekere gezinnen. “Terwijl je voeding op allerlei manieren kan inzetten voor een betere samenleving.”

JAAP SEIDELL, HOGLERAAR VOEDING EN GEZONDHEID:

“Hulp bij gezonde keuze is niet betuttelend”

Door gebrek aan tijd, geld, kennis en vaardigheden groeit volgens Seidell het verschil tussen mensen die het wel of niet lukt om gezond te leven. Ook ‘de explosie van ongezonde verleidingen’ in de supermarkt, winkelstraat en wijken draagt daar volgens de hoogleraar aan bij. Net als de beste marketeers die hun pijlen bewust richten op mensen in kansarmere omgevingen. Met een groeiende tweedeling tot gevolg, waarschuwt ook het RIVM.

Gewichtsdiscriminatie

De toenemende gezondheidsverschillen raken Jaap Seidell, hoogleraar Voeding en Gezondheid aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Daarom schrijft hij erover, maakt hij tijd voor interviews en debatprogramma’s en gaat hij daarbij stevige uitspraken niet uit de weg. In ‘Andere kost’, het recente boek dat hij met Jutka Halberstadt schreef, laten zij samen zien waarom het mondiale voedselsysteem op de schop moet. Ook maken ze het de lezer moeilijk om weg te kijken van de toenemende

ongelijkheid. Neem het leven van een tiener met obesitas, een aandoening die volgens het CBS drie keer zo vaak voorkomt in de laagste inkomensgroep. Wie in zijn jeugd flink te zwaar is, heeft een grote kans op datzelfde lot als volwassene.

Laag zelfbeeld

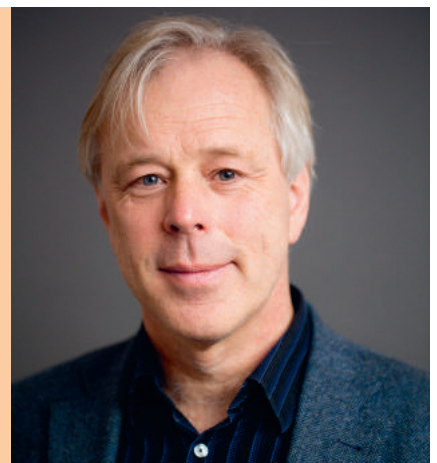
“Geen groep zo gepest als kinderen met ernstig overgewicht”, begint Seidell. “Ze hebben vaak een laag zelfbeeld, raken sociaal geïsoleerd en gaan nog meer snacken. Gemiddeld zijn hun schoolprestaties minder goed, ook wanneer ze even

slim zijn. Overgewicht beïnvloedt hun kans op een goede opleiding, baan, promotie en partner.” Gewichtsdiscriminatie beperkt zich niet alleen tot de klas of het werk, maar speelt ook in de spreekkamer van de gezondheidsprofessional. “Iemand is dan het gewicht geworden. Terwijl we heel goed weten hoe we overgewicht en obesitas kunnen voorkomen. Het is echt te simpel om te zeggen dat mensen te veel eten en te weinig bewegen.” In totaal kampt vijftien procent van de Nederlandse 4- tot 18-jarigen met overgewicht. Daarvan lijdt tweeëneen-

Over Jaap Seidell

Hoogleraar Voeding en Gezondheid aan VU Amsterdam, mededirecteur Sarphati Amsterdam.

Jaap zet zich graag in om gezondheidsverschillen op het gebied van voeding te verkleinen.

half procent aan obesitas. Dat zijn 65.000 jonge mensen.

Ongeboren kind

Seidell wijst op een ander schrijnend voorbeeld van ongelijkheid: het geboren kind van ouders die niet gezond (kunnen) leven. “We weten steeds meer over wat in die vroege fase wordt vastgelegd. Tijdens de eerste duizend dagen na conceptie bepaalt een goede voedingstoestand of je lichaam en brein zich goed ontwikkelen. En het bepaalt voor een groot gedeelte blijvend wat later je kansen op ongezondheid zijn. In bepaalde stadswijken zien we vrouwen met overgewicht en zwanger-

‘Marketeers richten zich op kansarmere omgevingen’

schapsdiabetes. Hun baby’s zijn bij de geboorte geprogrammeerd om hetzelfde patroon te herhalen.” Wanneer je ouders niet ondersteunt met programma’s als Kansrijke Start, staan deze kinderen op hun tweede verjaardag al met 6-0 achter.

Langere schooldag

Omgekeerd bewijs ligt er volgens Seidell ook voldoende. Samen met collega’s was hij betrokken bij de Gezonde School van de Toekomst in Limburg. Daar bracht een langere schooldag met een gezonde lunch, meer tijd om te spelen en te bewegen veel op. “Kinderen, ouders en leerkrachten vonden het fijner, de lichamelijke en mentale gezondheid nam toe, de sfeer

werd beter, het pesten nam af en de prestaties gingen omhoog. Waarom doen we dat dan niet?”, vraagt Seidell zich verbaasd af. Bemoeienis met wat we eten zou betuttelend zijn, is de overtuiging die overheerst. De voedingsmiddelenindustrie dankt er haar plek aan tafel bij het Preventieakkoord aan. Hoe komen we uit de impasse in de discussie over betutteling? Seidell vindt zich zichtbaar over op onze blinde vlek: “Het is als betutteling geframed door commerciële partijen, die heel veel geld verdienen aan inferieur gemaksvuedsel. Gezond opvoeden kan bijna niet, omdat kinderen voortdurend verleid worden door aanbiedingen van frikandelbroodjes en energiedrankjes. Eigenlijk weten we wel dat onze kinderen met zeer doordachte marketingcampagnes en strategieën juist enorm betutteld worden door al die verleidingen.”

Eigen keuze

Kun je wel spreken van eigen keuze? Tv-programma Pointer liet onlangs zien dat het aantal fast-foodketens en ijssalons groeit en dat die zaken vooral neerdalen in kansarme wijken. Daar richten ze zich bewust op mensen die door armoede en chronische stress bij de dag leven en voor goedkoop, veel en snel gemaksvuedsel gaan. Tel daarbij op dat de helft van alle Nederlanders inmiddels te zwaar is en de zorgkosten doorstijgen naar 140 miljard euro, dan is volgens Seidell duidelijk dat toenemende ongezondheid een kwestie van ons allemaal is. “Volgens de Wetenschappelijke Raad voor de Regering moeten we inzetten op preventie en op een generatie die gezond opgroeit.” Daarvoor moet het ambitieniveau van de overheid omhoog, vindt

de hoogleraar. De overheid moet verantwoordelijkheid nemen voor onze collectieve gezondheid en de kansen vergroten voor groepen die achterblijven. “Gezondheidsbescherming is een taak van de overheid. De overheid zorgt voor schone lucht, schoon drinkwater, een veilige buurt en veilige werkomgeving. Een gezonde voedselomgeving hoort daar gewoon bij.” Die gezonde omgeving kan bestaan uit onder meer prijsbeleid (suikertax, geen btw op groente en fruit), strenger marketingbeleid en subsidie voor een gezonde schoollunch.

Maar er is meer nodig. Als mededirecteur van onderzoeksinstituut

‘We moeten onze band met voedsel herstellen’

Sarphati Amsterdam haalt Seidell graag de bekende negentiende-eeuwse arts aan als rolmodel voor onze tijd. “Sarphati liet zien welke condities mensen zo massaal ongezond maakten, zoals gebrek aan riolering, goede voeding en banen. Investeren in een gezonde samenleving kan je als individu niet alleen. Daar moeten allerlei partijen aan meedoen. Het vereist solidariteit om verschillen te verkleinen. Dat betekent ook belastinggeld steken in betere wijken, onderwijs en huisvesting.”

Zandzakkenmuur

In de geest van Sarphati een zandzakkenmuur bouwen die hoog genoeg is om de vloedgolf aan ongezondheid tegen te houden; Seidell

is bekend en gewaardeerd om zijn metafoor. Eén zandzak (suikertax) staat voor één maatregel in een heel pakket aan maatregelen. De welwillendheid om samen een stevige zandzakkenmuur te bouwen, neemt volgens de hoogleraar de laatste jaren wel toe, ook bij de overheid. Voor het eerst staat er iets in het coalitieakkoord over preventie en prijsbeleid. Vooral in gemeenten ervaart Seidell brede steun en dringt de noodzaak voor 'health in all policies' door. Gemeenten vragen de minister ook om juridische mogelijkheden om ongezonde horeca in de buurt van scholen te weren.

'Overgewicht heeft invloed op je kans op een baan en partner'

Gezondheidsverschillen verkleinen kan ook via de weg van gezonde voeding zelf, laat Seidell zien. Daarvoor moeten we veel meer doen om ongezondere groepen beter te bereiken. "We geven mensen vaak goedbedoelde adviezen, maar geven niet de mogelijkheid om het ook te doen. We vertellen dan over een gezonde maaltijd, maar zonder er rekening mee te houden dat die vier keer zo duur is en veel meer tijd kost om te maken. Dan vragen we wel heel veel van mensen."

Serius nemen

Veel beter afstemmen op de doelgroep betekent mensen meenemen en serieus nemen. "Anders is het zinloos. We zijn nu bezig met participatief actiegericht onderzoek,

zoals in Osdorp met het project Food for smiles. Een bolle, blozende baby heeft in bepaalde culturen een andere status, dat weten we. Ouders zijn daar misschien niet zo bezig met gewicht, maar vinden mondgezondheid en mooie tanden wel belangrijk. Dan heb je daar een haakje om kinderen geen zoete drankjes maar water te geven. Je neemt ouders serieus, ook door rekening te houden met laaggeletterdheid. En ze geven terug dat ze het fijn vinden dat ze niet alleen maar horen dat ze het niet goed doen."

Schep voorwaarden

Volgens de hoogleraar zijn er meer ingangen te bedenken: "Onlangs hebben we voorstellen gedaan om gezondheid niet alleen via de geneeskunde te benaderen, maar er ook etnografen en sociaal geografen bij te betrekken. Ook weten we dat peer education beter werkt dan welke overheids campagne dan ook. Zorg dan wel dat de frisdrankautomaat uit de school is." Seidell benadrukt dat iedere ouder het beste wil voor zijn kind, ook als je niet makkelijk voor gezonde voeding kunt kiezen. Wat kunnen ouders zelf doen? "Aangeven wat ze nodig hebben en elkaar meer opzoeken. Verwacht niet dat mensen zichzelf verheffen of via YouTube gezondheidsvaardigheden aanleren. Schep als overheid de juiste voorwaarden. In Purmerend werkte bijvoorbeeld een proef met een tas met lokaal geteelde

babygroentes, snelle recepten en een ijsblokjesmaker zo goed, dat nu elke ouder met een baby een tas krijgt."

Via de schooltuin

Hoe je echt een grote slag slaat? Door de band met voedsel te herstellen. School kan daarvoor een uitgelezen plek zijn, zegt Seidell, die groot fan is van voedsel educatie, kooklessen, schooltuinwerk en de gezonde schoollunch. "We moeten niet letterlijk en figuurlijk alles op het bordje van de school leggen. Maar school kan veel betekenen in het voelen van urgentie voor abstracte en com-

'School kan veel betekenen in het voelen van urgentie'

plexe dingen als ongezondheid, klimaatverandering, biodiversiteit en milieuverontreiniging. Geef kinderen een jaar een schooltuin en dan weten ze dat gewoon! Ervaring is het beste onderwijs. Er zijn allerlei manieren om eten in te zetten voor een betere samenleving. Zoiets als verbodering begint ook bij eten." Tijdens het interview laat Seidell ons kijken door de ogen van zijn Franse collega's. Bij elk werkbe-

De lees-, luister- en kijktips van Jaap Seidell

- YouTube-uitzending De Balie 'Coronaconclaf' (dec 2021).
- Podcast I am a Foodie: 'De voedingsambities van de nieuwe regering Rutte'.
- Podcast Gezond Gesprek: 'Ons voedselsysteem'.

zoek verbazen zij zich over de leerlingen die in het continu-rooster acht minuten de tijd krijgen om hun boterham naar binnen te proppen. Voor Franse leerlingen staat elke schooldag een gezond driegangenu-menu klaar. “Voor hen is eten de basis van het leven.”

Versnelling

Die kijk op voeding zou de hoogleraar alle Nederlanders gunnen. Het past in zijn pleidooi uit zijn boek voor een gezonder en duurzaam voedselsysteem. “De Verenigde Naties hebben het in hun Duurzame Ontwikkelingsdoelen hoog in het vaandel staan. Als we vasthouden aan de korte termijn en financiële belangen, dan betalen we straks een hele grote prijs. Een bindend gezondheidsverdrag à la het Klimaatakkoord van Parijs is wat we nu nodig hebben.”

Versnellingsbak

Wie Seidell in zijn loopbaan volgt, kan zich niet voorstellen dat de 64-jarige gezondheids-expert ooit stopt met zijn inzet voor een gezonde jeugd. Met grote bescheidenheid vertelt hij over zijn bijdrage aan het veranderde denken en omgaan met overgewicht bij kinderen. Dit denken legde de basis voor het landelijke JOGG, Jongeren op Gezond Gewicht. Wat moet nog af voordat hij met emeritaat gaat? “Met Sarphati Amsterdam brengen we allerlei soorten wetenschappers en de praktijk kort en dicht bij elkaar. Al die losliggende tandwieltjes wil ik als in een versnellingsbak bij elkaar brengen. Dan gaat het harder en dat moet ook.”

‘Een standaard gezond bord met voedsel kost een vermogen en veel tijd. Het alternatief is de goedkope diepvriespizza, die wel vult maar niet voedt. Zo ver hebben we het laten komen.’ Foto: Peter Valckx

Er schuilt een grote belofte in gratis goede kinderopvang voor elk kind, denkt Loes Ypma. Volgens het voormalig Tweede Kamerlid en de huidige branchevoorzitter vergroot het toegangsrecht op opvang de kansen en bestaanszekerheid van kinderen en hun ouders. “Een veilige, stimulerende omgeving bereidt kinderen voor op de wereld van morgen en voorkomt dat ze gescheiden opgroeien.”

LOES YPMA, VOORZITTER BRANCHEVERENIGING MAATSCHAPPELIJKE KINDEROPVANG:

“Kinderopvang niet alleen voor lucky ones”

Haar eigen kinderen van dertien en zestien zijn ‘het liefste van haar leven’ en dat motiveert Loes Ypma om ook voor alle andere kinderen door het vuur te gaan. Gedreven vertelt ze: “Ik ben opgevoed in een maatschappelijk betrokken gezin vanuit het denken dat ieder mens evenveel waard is en recht heeft op eerlijke kansen. Als voorzitter van de Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang (BMK) zie ik dat er een institutionele startblokkongelijkheid bestaat. Het ene kind krijgt van heel jongs af aan optimale ontwikkelingskansen met goed opgeleide professionals, het andere kind krijgt die kans niet.”

Ontwikkeltijd

Ypma maakt het met een rekensom meteen concreet: “De basisschoolperiode is voor elk kind 7500 uur. Kinderen zoals mijn dochters, met twee dagen kinderopvang tot vier jaar en twee dagen bso (opvang na school) tot dertien jaar, hebben nog eens 7500 uur extra aan ontwikkeltijd. Twee keer zoveel dus voor de lucky ones. Dat voelt voor mij als onrecht. Juist die eerste

twaalf jaar is zo’n essentiële levensfase, met de aanleg van belangrijke hersenverbindingen voor hechting en cognitie. Als dat niet gebeurt, is leren en je veilig voelen veel moeilijker. Dát is mijn diepe drijfveer.”

Slechts de helft

Van de ruim 2,1 miljoen kinderen maakt volgens het CBS bijna de helft gebruik van georganiseerde kinderopvang, zoals het kinderdagverblijf, gastouderopvang of buitenschoolse opvang. De afgelopen vijftien jaar verdubbelde dit aantal. Dat een miljoen kinderen tot dertien jaar niet naar formele opvang gaan, komt deels doordat het

huidige stelsel een arbeidsmarkt-instrument is, gericht op werkende ouders. Ook heeft de vernietigende toeslagenaffaire het imago van kinderopvang geen goed gedaan. Terwijl kwalitatieve, maatschappelijke kinderopvang volgens Ypma elk kind veel kansen biedt. “Kinderopvang gaat ook over samen leren leven. Leren omgaan met verschil, eigenlijk de inclusieve samenleving. Niet al vanaf jonge leeftijd in gescheiden werelden opgroeien, maar elkaar al jong ontmoeten en met elkaar leren spelen. Vanuit respect en begrip ontstaat een sámen-leving, en leer je niet alleen voor jezelf te leven.”

Over Loes Ypma

Voorzitter Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang (BMK) en ex-Tweede Kamerlid (PvdA).

Loes strijdt voor gratis kinderopvang voor elk kind tot dertien jaar, om zo meer gelijke kansen te creëren.

Veelbesproken is het feit dat Nederlandse kinderen in vergelijking met landen als Duitsland, Zweden en België veel minder uur naar de opvang gaan. Gemiddeld zestien uur tegenover dertig uur per week. Dat is niet alleen een kwestie van geld, maar ook van cultuur. Het debat daarover leidt vaak tot hoogoplopende discussies in termen van deeltijdprinsessen en ongeëmancipeerde vaders. Ypma is voorzichtig in haar uitspraken hierover: “Maar het klopt dat de moederschapscultuur diepgeworteld en niet te onder-

‘Laat kinderen niet al van jongs af aan gescheiden opgroeien’

schatten is. Dat merkte ik laatst op werkbezoek, toen gezegd werd dat het toch de moeders zijn die beter voor kinderen kunnen zorgen.” Wat we kunnen leren van landen als Zweden of Duitsland gaat ze in haar tweede jaar als branchevoorzitter ondervinden, tijdens haar bezoek aan die gidslanden.

Niet al plicht

Ypma waakt ervoor om kinderopvang aan ouders op te dringen. Ze werkt aan kinderopvang als recht, niet als plicht. Wel hoopt ze dat er een cultuur ontstaat waarin vooropstaat dat opvang een plek voor ontwikkeling van het kind is. “Waarom heet het eigenlijk kinderopvang? We hebben asielzoekersopvang, hondenopvang en kinderopvang. Is die ‘o’ in opvang niet van ontwikkeling? Bij de buitenschoolse opvang zie je

ook hele brede talentontwikkeling, bijvoorbeeld bij de natuur-, musical- of atletiek-bso’s. Zeker voor kinderen die het op school wat moeilijker hebben kan een sport of iets creatiefs een uitlaatklep zijn en levensgeluk brengen. Dat gun ik ieder kind.”

Kansengelijkmaker

Je kunnen ontwikkelen is een universeel kinderrecht en zorgt voor meer gelijke kansen. Op de vraag of de rol van de kinderopvang in het debat over kansengelijkheid onderbelicht is, antwoordt Ypma bevestigend. Sinds de documentaireserie *Klassen* is er een brede discussie losgebarsten over onderwijs en kansengelijkheid. Net als onderwijs heeft kinderopvang de potentie om een kansengelijkmaker te worden, ziet ook de Sociaal-Economische Raad (SER). Branchevereniging BMK spant zich daarom in voor toegangsrecht: het gratis toegankelijk maken van kwalitatieve, maatschappelijke opvang voor alle kinderen tot dertien jaar.

Postzegel

Nu kunnen kinderen, vooral in achtergestelde omgevingen, veel mislopen doordat betaald werk een vereiste is voor kinderopvangtoeslag. De branchevoorzitter hoort er tijdens haar werkbezoeken veel over: “Sommige kinderen groeien op een plek op zo groot als een postzegel, met weinig speelgoed en soms grote problematiek in het gezin. Ik maak me vooral zorgen om kinderen die onveilig opgroeien en om kinderen in een taalarme omgeving. Dat zijn niet alleen gezinnen waar geen Nederlands wordt gesproken. Er zijn meer taalarme gezinnen dan we denken, waar een soort commanditaal normaal is, met zinnen die

niet langer zijn dan één woord. Ja, ik denk wel dat kinderopvang het verschil kan maken met de liefde, aandacht en ontwikkelingskansen die kinderen er krijgen.”

Bestaanszekerheid

Met het oog op meer bestaanszekerheid van gezinnen is het volgens Ypma belangrijk om naar de opbrengsten van kinderopvang te kijken. “We kijken te veel naar de kosten. Met een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) zouden we veel meer langetermijnonderzoek moeten doen.

‘Ik strijd voor de opvang als recht, niet als plicht’

Buitenlands onderzoek toont aan dat opvang voor kinderen, ouders en de samenleving heel veel oplevert, zoals vermindering van schooluitval, uitkeringen en criminaliteit.

Ouderbijdrage

Voor jonge ouders is het nu best ingewikkeld, met het vinden van een woning, beperkt ouderschapsverlof en de eigen bijdrage aan de kinderopvang. Daarom ben ik heel blij dat opvang nu in ieder geval voor werkende ouders betaalbaar wordt. Dat is de eerste stap, die gevolgd moet worden door kinderopvang voor ieder kind, ongeacht het werk en inkomen van ouders. Zonder ouderbijdrage, net als het onderwijs. En juist ook voor kinderen van niet-werkende ouders. Die stap is aan het volgende kabinet!”

‘Het voelt als onrecht dat kinderen die wel naar de opvang en bso gaan, twee keer zo veel ontwikkeltijd krijgen als kinderen die geen toegang tot opvang hebben.’ Foto: BMK.

Is toegankelijke kinderopvang een effectieve manier om meer bestaanszekerheid te bieden? Ypma veert op: “Vanuit mijn rol als branchevoorzitter zeg ik meteen ja. Maar er zitten meer onrechtvaardigheden in ons stelsel dan de startblokkongelijkheid van kinderen. Waarom krijgt een jongere op het gymnasium langer middelbaar onderwijs dan de jongere op het vmbo? We moeten zorgen voor eerdere ontwikkelkansen, maar ook voor een brede brugklas en daarna een leven lang mogen leren. De basis moet op orde, daar begint het.”

Bovendien gelooft Ypma dat ‘nu niet investeren de kosten voor later zijn’. Vol overtuiging: “Ieder jaar dat we nu niet investeren in toegankelijke kinderopvang voor iedereen missen we kansen. Een voorbeeld van toen ik wethouder was: er werd gesproken over jeugdzorg en uithuisplaatsing van een kind dat een moeder had met psychiatrische problematiek en een vader met verslavingsproblemen. Terwijl de eenvoudigste oplossing zou zijn om de ouders de juiste ondersteuning en het kind een veilige en stimulerende

plek op de opvang te geven. Als je alleen werkende ouders een toeslag voor opvang geeft, zie je dat terug in problematiek die ontstaat bij kinderen en in de kosten van jeugdzorg.”

Non-bereik

Bij de kinderen die opvang het hardst nodig hebben, is financieel de meeste winst te behalen. Bovenal doet opvang veel voor hun ontwikkeling en kansengelijkheid. Maar het bereiken van ouders is niet eenvoudig. Ze zijn niet altijd bekend met de verrijking voor de

ontwikkeling voor hun kinderen, hebben geen recht op toeslag of zijn afgeschrikt door de foutgevoelige en complexe kinderopvangtoeslag. Ypma: “Belangrijk is dat ouders zoeken wat het beste bij hun opvoeding past. Soms is opvang bij een gastouder de oplossing, soms is diversiteit belangrijk, zoals een christelijke of antroposofische opvang. Het hoeft geen eenheidsworst te zijn.”

Inhalen

Sinds 2020 hebben peuters met een (taal)achterstand recht op zestien uur voorschoolse educatie (vve) per week. Onderzoek toont aan dat jonge kinderen een substantieel

‘Voorkom dat er elite-kinderopvang ontstaat’

deel van hun achterstand inlopen als ze voldoende uur naar een goede vve-locatie gaan. “Er zijn gemeenten die de definitie van doelgroepen uitbreiden, bijvoorbeeld met gezinnen die een verhoogd risico op schulden lopen. Ik zie zeker kansen voor vve al vanaf één jaar. Maar ik begrijp ook dat ouders geen stempel willen. Doelgroepdenken verslechtert de toegang tot de opvang. Daarom geloof ik in opvang als basisvoorziening voor alle kinderen.

Daarbij moeten we opletten dat er geen gesegregeerd stelsel ontstaat. Met een verbod op een extra ouderbijdrage, zodat er geen elitevoorzieningen ontstaan. We kunnen er in ieder geval voor zorgen dat er geen overheidsgeld naar private

De lees-, luister- en kijktips van Loes Ypma

- Boek van Suzanna Jansen: ‘Het Pauperparadijs’.
- Boek van Annejet van der Zijl: ‘Fortuna’s kinderen’.
- Boek van Kathryn Stockett: ‘Een keukenmeidenroman’.

kinderopvang gaat, net zoals met privéscholen in het onderwijs. Ook moeten we de cirkel om het kind versterken, door de samenwerking te zoeken met de jeugdgezondheidszorg, onderwijs, jeugdhulp en welzijn. Dat kan de schotten tussen de organisaties slechten.”

Integrale kindcentra

De Woerdense Ypma wil nu bouwen aan een zorgzame samenleving over twintig jaar. Met BMK werkt ze toe naar het recht op opvang voor alle kinderen. Maar haar ambities reiken verder, met integrale kindcentra (IKC) waar kinderopvang, onderwijs en buitenschoolse opvang en vaak ook welzijn en jeugdhulp (lieft op één plek) zitten, en waar gewerkt wordt aan de totale ontwikkeling van kinderen. Nu beslaan deze IKC’s nog twintig procent van het land, en als het aan Ypma ligt zijn ze er straks overal. “Mijn toekomstbeeld is dat kinderen samen opgroeien en dat zie je bijvoorbeeld in Speelleercentrum ‘De Wijde Wereld’ in Uden al terug. Ze bieden er een inclusief dagprogramma, waar alle kinderen een warme lunch krijgen en ze allemaal drie dagen per week naar de bso gaan. Personeelsproblemen kennen ze er niet.”

Tot de tijd dat IKC’s gemeengoed zijn, doet Ypma er alles aan om politiek Den Haag te bereiken voor een ‘publiek gefinancierde basisvoorziening, zonder winstuitkering voor commerciële opvangorganisaties’. Als voormalig politica weet ze dat zo’n stelselwijziging jaren duurt

en rond de zes miljard euro kost. De schrijvende toeslagenaffaire heeft het kabinet en de Tweede Kamer doen inzien dat het stelsel op de schop moet. “De eerste stap van dit kabinet is 95 procent vergoeding voor werkende ouders. Een volgens het ministerie van SZW ‘realistisch invoerpad’ is uitgelekt, waarin in 2028 ook niet-werkende ouders recht op opvang zouden kunnen

‘Mijn ideaal: overal integrale kindcentra tot dertien jaar’

krijgen. Als sector nemen wij de komende jaren onze verantwoordelijkheid om de personeelstekorten weg te werken.”

Meer ontspanning

Waar wil Loes Ypma uiteindelijk het verschil maken? Ze hoeft er niet lang over na te denken: “Dat het straks als mijn dochters volwassen zijn volstrekt vanzelfsprekend is dat alle kinderen van nul tot dertien jaar aan brede talentontwikkeling kunnen doen. Dat jonge ouders ook ontwikkelingskansen in hun werk krijgen en op een meer ontspannen manier werk en zorg kunnen combineren. Volgens mij ligt het heel erg voor de hand hoe we het stelsel kunnen veranderen. Ik denk echt dat het kan!”

Twee keer zo veel kans op een ADHD-classificatie en de grootste voorspeller van psychische problemen. Leven in armoede en achterstand gaat veel verder dan weinig geld hebben voor eten of niet mee kunnen op een schoolreisje. Waarom doen we er dan niet alles aan om mensen uit armoede te halen? Over die vraag windt hoogleraar Laura Batstra zich enorm op.

LAURA BATSTRA, HOGLERAAR ORTHOPEDAGOGIEK:

“Stoornisdenken is nadelig voor kind”

Ze noemt het ‘doorgeslagen diagnose-denken’ waar we als maatschappij aan lijden. Het ontrechte vertrouwen dat we met het geven van een psychiatrische classificatie de oorzaak van iemands psychische problemen boven water hebben. We zouden veel vaker moeten kijken naar sociale omstandigheden dan naar de psyche of het brein, vindt Batstra.

Misverstanden

Laura Batstra, naar eigen zeggen als kind zelf druk en dwars, werd in 2021 benoemd tot hoogleraar Orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daar leidt ze de onderzoeksgroep Druk & Dwars, waar normaliseren en demedicaliseren belangrijke beginselen zijn. Tien jaar geleden kwam haar veelbesproken boek uit, dat in 2017 een update kreeg in ‘ADHD: macht en misverstanden’. Met dit kritische boek maakte ze in de psychiatrie en onder sommige oudergroepen geen vrienden. Giftige reacties vlogen haar kant op. Collega’s die zich er wel in herkenden, durfden zich niet publiekelijk uit te

spreken. Diverse psychiaters zetten haar onder druk om te stoppen met haar kritiek op de gang van zaken in de kinderpsychiatrie. “Maar zeg tegen Laura vooral niet dat ze iets niet moet doen”, waarschuwde haar moeder vroeger al. Ook na tien jaar blijft Laura Batstra hardop zeggen dat ons beeld en daarmee vaak ook de behandeling van ADHD niet klopt. En blijft ze waarschuwen voor de mogelijke gevolgen ervan voor opgroeiende kinderen.

Probleemeigenaar

‘Jij bent het probleem’, dat is een keiharde boodschap die we een kind volgens Batstra geven bij een

ADHD-classificatie. Volkomen onterecht, vindt de hoogleraar, die ook opgeleid is als psycholoog. ‘ADHD is de schuld van niemand, maar een probleem van ons allemaal’, schrijft ze in haar boek. In tweehonderd pagina’s zet ze nauwgezet uiteen waarom het gangbare beeld van ADHD als hersenziekte volgens haar niet klopt. Vooropgesteld: ADHD bestaat. Het is een definitie in de DSM, het dikke handboek waarin vierhonderd stoornissen gedefinieerd staan. ADHD staat voor problematisch hyperactief, impulsief en ongeconcentreerd gedrag dat het schoolse en sociale functioneren belem-

Over Laura Batstra

Hoogleraar Orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen, oprichter van Druk & Dwars. Laura gelooft dat het aanpakken van armoede veel psychische problemen zal voorkomen.

FOTO: UITGEVERIJ LUCHT

mert. Gepaste hulp kan nodig zijn. Maar een hardnekkig misverstand over ADHD is volgens Batstra dat hyperactiviteit, impulsiviteit en concentratieproblemen worden veroorzaakt door ADHD. ADHD – Attention Deficit and Hyperactivity Disorder – is alleen een naam. Een beschrijving van het gedrag. Het zegt niets over de oorzaken ervan. Je kunt niet zeggen: ‘Jij bent druk en dat komt door je ADHD.’ Toch overheerst nog steeds het beeld dat ADHD aantoonbaar in de hersenen zit en dat medicatie de beste behandeling is. Maar het effect van medicatie valt op langere termijn tegen en bovendien blijkt volgens Batstra

‘Onze samenleving
lijdt aan doorgeslagen
diagnose-denken’

uit onderzoek dat er bij langdurig gebruik serieuze gezondheidsrisico's zijn.

Mindswitch

Dat ADHD chronisch is, noemt Batstra ook een misverstand. Studies laten zien dat tweederde van de kinderen na tien jaar niet meer voldoet aan de definitie. Volgens de hoogleraar vraagt het ‘een mindswitch’ om als maatschappij ermee te leren leven dat sommige kinderen (en volwassenen) een korte spanningsboog hebben en druk en impulsief zijn. “Dat botst met de hedendaagse prestatiedruk en intolerantie, maar dat zijn zaken waar we als volwassenen aan kunnen werken.” Wil je iets in de samenleving veranderen, dan moet je lawaai maken.

En als voldoende mensen dat doen, dan volgen de beleidsmakers, is de ervaring van Batstra. Daarom is ze hoopvol over het ‘lawaai’ dat ontstaat rond de groeiende kloof en kansenongelijkheid, met tv-series van Sander Schimmelpenninck en Jeroen Pauw. Ook voor haar vakgebied. “Meta-analyses laten zien dat medicamenteuze en ook psychische hulpverlening maar minimaal helpen. Ik vind dat niet verrassend aangezien sociale omstandigheden heel bepalend zijn voor iemands mentale gezondheid. Met pillen en praten los je armoede en uitsluiting niet op. Als je een groot onderzoek zou opzetten naar sociaal-maatschappelijke interventies zou ik daar veel meer resultaat van verwachten.”

Excuus

Gaat het te ver om te zeggen dat we met ADHD een excuus hebben gecreëerd om niet naar achterliggende maatschappelijke oorzaken te kijken? “Dat vind ik niet te ver gaan. Wel denk ik dat veel behandelaren dit doorhebben, zeker als ze met multiprobleemgezinnen werken. Maar ze hebben er niet genoeg middelen voor. Daarnaast heeft een label ook voordelen voor partijen. Behandelaren hebben het idee dat ze iets kunnen doen en ouders kunnen dan een persoonsgebondenbudget aanvragen of voor medicatie kiezen. Dat zijn makkelijke, tijdelijke oplossingen. Maar we vergeten dat het kind geen nee tegen het label en de behandeling kan zeggen. Die moet het maar dragen.”

Minder presteren

Voordelen van een ADHD-classificatie kunnen begrip en geduld van volwassenen zijn voor het kind en deuren die opengaan naar de hulpverlening. Batstra is blij dat daarin wel iets verandert. In steeds

meer gemeenten ziet ze dat sinds de invoering van de Jeugdwet ondersteuning zonder kindgebonden psychiatrische classificatie gangbaarder wordt.

Pygmalion

Een ADHD-classificatie kent ook nadelen. Zo kan een kind na een classificatie slechter gaan presteren omdat zijn omgeving lagere verwachtingen heeft, het bekende Pygmalion-effect. Andere nadelen zijn bijwerkingen van medicijnen, minder gevoel van controle over het eigen gedrag, en stigmatisering. Ook is het niet eenvoudig om van een eenmaal gestelde classificatie af te komen.

‘Met pillen en praten
los je armoede en
uitsluiting niet op’

Batstra maakt zich zorgen over de invloed van classificatie op kansengelijkheid. Een grote metastudie toonde bijvoorbeeld aan dat kinderen van arme, laagopgeleide, werkloze en/of gescheiden ouders twee keer vaker een ADHD-classificatie hadden dan kinderen uit meer welgestelde gezinnen. Zelf viel het Batstra ook op dat armere gezinnen wat oververtegenwoordigd waren, toen ze nog als behandelaar werkte. “Ons enorm hardnekkige stoornisdenken werkt nadelig voor kansengelijkheid. Want we leggen het probleem bij het individuele kind, omdat we denken dat we de oorzaak te pakken hebben. Daarmee blijven de omstandigheden zoals armoede, slecht onderwijs en een slechte buurt vaak onderbelicht. Ik

zeg weleens dat we er een diagnostisch handboek, een DSM for societal factors, bij moeten krijgen, met daarin een opsomming van alle maatschappelijke omstandigheden die ongunstig kunnen uitpakken. We moeten omstandigheden gaan behandelen in plaats van individuen.”

Batstra vervolgt: “We vinden een simpel verhaal misschien aantrekkelijker: ADHD als dopaminetekort dat je met een pil oplost. Dat is eenvoudiger dan zien dat een vechtscheiding, de buurt, armoede

‘Van een gestelde classificatie kom je niet snel meer af’

en de school een rol spelen, want dat los je niet een, twee, drie op. Als we het miljardenbedrag van jeugdzorg aan de voorkant zouden investeren in armoedebestrijding en in heel goed onderwijs zouden problemen waarschijnlijk verminderen en kansgelijkheid verbeteren. Niet dat boven- en benedengemiddelde CITO-denken, maar veel breder naar kinderen kijken. Met goede leerkrachten die de tijd krijgen voor individuele leerlingen. Met goed leesonderwijs in plaats van zoveel kinderen dyslectisch te noemen. En zorgen dat huiswerkbegeleiding niet nodig is omdat er voldoende tijd op school is.”

Effect op toekomst

In opiniestukken zoals in NRC pleit de hoogleraar regelmatig voor bestaanszekerheid voor iedereen. Daarin is ze ook kritisch over de manier waarop we armoede

bestrijden, met de vele ‘vernederende’ regelingen en potjes waar mensen vaak beschaamd gebruik van maken. “Waarom verdelen we de middelen niet eerlijker, gewoon uit menselijkheid en beschaving? We weten dat als mensen meer te besteden hebben, ze er ook mentaal op vooruitgaan.”

Labels

Ze is voorzichtig met uitspraken over wat een ADHD-classificatie betekent voor de toekomst van een kind. “In het algemeen kan je daar weinig over zeggen. Op sommigen heeft het weinig effect, anderen hebben er houvast aan en weer anderen voelen zich benadeeld. Bijvoorbeeld als ze niet zomaar een rijbewijs kunnen krijgen of een bepaalde opleiding kunnen doen. De laatste jaren staan er steeds meer ervaringsdeskundigen op, die negatieve ervaringen met labels hebben. Tien jaar geleden hoorde je meer van groepen die er veel baat bij hadden. Het ene ervaringsverhaal roept het andere op. Negatieve ervaringsverhalen kunnen een waarschuwendende functie hebben en de andere kant van classificatie tonen. Daarmee kun je ook laten zien dat we met hulpverlening geen wonderen kunnen verrichten en scheppen we geen onrealistische verwachtingen.”

Inclusiever

Classificeren leidt volgens Batstra niet naar een inclusieve samenleving. “Er is iets gek aan de hand met het streven naar een inclusieve

samenleving. We labelen kinderen en bestempelen hen als ‘anders’. Om vervolgens inclusieve maatregelen te nemen en te zeggen dat ze er wel bijhoren. Maar bij echte inclusie excludeer je mensen niet door ze psychisch ziek te noemen. Als we daar op deze schaal mee doorgaan, leidt dat ook tot een verdere devaluatie van psychische stoornissen. Waar kunnen mensen met echt ernstige klachten dan nog serieus begrip en aandacht krijgen?”, vraagt ze zich bezorgd af. Wat wij als samenleving als nor-

‘Mensen die meer geld hebben, gaan er mentaal op vooruit’

maal en abnormaal bestempelen, begint volgens de hoogleraar langzaam te veranderen. “Het is flink uit de klauwen gelopen, maar ik heb het idee dat de wal het schip aan het keren is. Mede dankzij mensen uit de psychiatrie zelf, zoals Floortje Scheepers en Jim van Os. Het zou helpen als machtige geldstromen voor onderzoek en behandeling ook veranderen. Dus geen geld steken in vroegdiagnostiek van ADHD bij baby’s en peuters, maar in het vinden van manieren om degenen met ernstige problematiek te helpen met leven en herstellen.”

De lees-, luister- en kijktips van Laura Batstra

- Boek van Trudy Dehue: ‘Betere Mensen’.
- Boek van Floortje Scheepers: ‘Mensen zijn ingewikkeld’.
- Jeugdboek van Michael Ende: ‘Momo en de tijdspaarders’.

Anders doen vraagt eerst anders denken. Batstra is een van de grote pleitbezorgers van normaliseren en demedicaliseren. Maar deze uitgangspunten van de Jeugdwet krijgen nog niet echt voet aan de grond: “Het is makkelijker gezegd dan gedaan. Uit onderzoek van onze promovendus Eva van Dijk bleek dat bijvoorbeeld huisartsen wel graag willen demedicaliseren, maar toch weinig handvatten hebben om dat te doen. Er zijn wel cursussen in vroegdiagnostiek, maar niet in normaliseren.” Zelf ontwikkelde de hoogleraar samen met psychiater Allen Frances (voorzitter van de DSM-IV) het Stepped Diagnoses-model, waarin watchful waiting (oplettend afwachten) en normaliseren belangrijke stappen zijn om classificeren te voorkomen of te vertragen. “Het model is nog niet in haar volledigheid onderzocht, want wie investeert in terughoudendheid?” Er leiden meer wegen naar Rome, weet Batstra. In haar vele lezingen normaliseert ze bijvoorbeeld opvoedproblemen en opvoedstress en roept ze op om elkaar meer te ondersteunen.

Toleranter

De hoogleraar heeft in haar carrière nog twee decennia voor de boeg. Wanneer is haar missie geslaagd? “Als ik het gevoel heb dat ik een steentje heb bijgedragen aan een vriendelijkere, tolerantere samenleving, waarin kinderen en volwassenen geen psychiatrisch label nodig hebben om begrip en ondersteuning te krijgen. Ik vind het een voorrecht om aan de universiteit aan onze prachtige projecten te werken. Een luxe om te kunnen doen waar mijn hart ligt.” En die giftige kritiek die het haar soms oplevert? Die neemt de van oorsprong nuchtere Friezin er gewoon bij.

‘Ik zie veel uitwassen in het denken in stoornissen. Dat is ook decennialang gepropageerd, zelfs in studieboeken. Het zal tijd en inspanning kosten om daar echt van los te komen.’ Foto: Reyer Boxem

Kansenongelijkheid begint in Nederland al heel vroeg. En wie eenmaal in een hokje zit, komt daar niet makkelijk meer uit. Marjolein Moorman weigert zich bij die maatschappelijke status quo neer te leggen. Want ongelijkheid is oplosbaar, zegt ze vurig. Door wie? “Door de politiek natuurlijk! Waar los je het anders op?”

MARJOLEIN MOORMAN, WETHOUDER AMSTERDAM:

“Kansenongelijkheid niet accepteren”

Marjolein Moorman is op dit moment de bekendste wethouder van Nederland. Die bekendheid dankt ze aan de media-aandacht die de Amsterdamse politiek als vanzelf genereert en aan de indrukwekkende documentaireserie *Klassen*. Maar ook dankt ze haar zichtbaarheid aan zichzelf. Aan haar durf om de barricade op te gaan (‘Politiek is niet voor bange mensen’) en buiten de gebaande paden te treden als het om gelijke kansen voor Amsterdamse kinderen en jongeren gaat.

Weinig geld

Haar bestseller ‘Rood in Wasenaar’ doet ook een duit in het zakje. Openhartig vertelt ze over hoe het is om in de jaren zeventig en tachtig in het welgestelde Wasenaar op te groeien in een gezin met weinig geld. Waar haar ouders ervoor zorgen dat de drie kinderen geen tekort voelen en de auto de deur uitgaat zodat er toch geld is voor sport en muzikles. Maar ook waar Marjolein op haar 25ste wees wordt en haar ouders haar ongewild een flinke financiële schuld

nalaten. Mede door geluk slagen ze erin de schuld af te lossen.

Op de vraag waarom ze zo veel van zichzelf laat zien in haar boek, reageert de PvdA-wethouder enigszins verbaasd: “Waarom niet? Ik kan me niet voorstellen dat andere mensen geen onzekerheden of tegenslag kennen. Met dit boek heb ik willen laten zien dat politiek een mensenvak is, waar mensen beslissingen nemen die andere mensen raken en waar menselijkheid onderdeel van is. Ik maak me heel veel zorgen om het toenemende cynisme en wantrouwen in de politiek, dat echt veel kapot maakt. Als we denken dat we het niet meer in de politiek kunnen oplossen, dan vind je ook

geen oplossingen. Je kunt het niet aan de markt overlaten, want die gaat niet over brede welvaart. We hebben geen alternatief, we hebben de democratie nodig.”

Niet wegpoetsen

Van een ‘roepende in de woestijn’ werd Moorman de afgelopen twee jaar landelijk het gezicht en voorvechter van kansengelijkheid. Voelt het als een overwinning dat het eindelijk op de agenda staat of is het vooral triest dat het nodig is? “Allebei. Ik zou willen dat het niet nodig was. Tegelijkertijd is het goed dat de échte gezichten van kansengelijkheid, zoals Gianni en Anyssa uit *Klassen*, weer gezien worden. Sociaal en betrokken zijn is niet uit de samenleving verdwenen. Maar mensen moeten wel weten dat er kansengelijkheid is. De politiek moet het niet wegpoetsen of veronderstellen dat het je eigen schuld is dat je in die situatie zit. Want wat kunnen die kinderen daar nou aan doen?”, zegt ze verbolgen. Ons land telt meer dan een miljoen mensen die onder het Wettelijk Sociaal Minimum (WSM) leven,

Over Marjolein Moorman

Sinds 2018 wethouder Inburgering, Onderwijs, Armoede en Schulden in Amsterdam. Marjolein wil de meritocratie bij het grofvuil zetten en kansengelijkheid met latere selectie in het onderwijs aanpakken.

met ongeveer een op de dertien kinderen in armoede. In Amsterdam ligt het aantal nog veel hoger. Waarom accepteren we dat? Die vraag werpt Moorman in haar boek op: “Het is onbegrijpelijk, want het gaat om een oplosbaar probleem, bijvoorbeeld door de lonen en bijstandsnormen te verhogen. Veel van deze mensen werken ook gewoon. Toen staatssecretaris Marga Klompé de bijstand invoerde, deed ze dat met het idee dat mensen zich nog een bloemetje op tafel konden veroorloven. Nu kijken we met wantrouwen naar mensen die niet goed verdienen, en dat hangt samen met de meritocratie. Terwijl ze vaak ook nog belangrijk werk doen. Stel dat

‘De politiek moet kansenongelijkheid niet wegpoetsen’

de schoonmakers een dag staken, dan wordt het een chaos.”

Kwartje

Meritocratie. Het woord is gevallen. Rood in Wassenaar is doordrenkt met de term die Moorman (tevens voormalig universitair hoofddocent) uitgebreid analyseert. Ze laat zien hoe de bedenker van het woord in 1958 een dystopisch wereldbeeld schetste. En hoe het daarna juist een nastrevenswaardig ideaal werd, zelfs in de ogen van de sociaaldemocraten. In een meritocratie word je door hard te werken (en kansen te grijpen) van een dubbeltje een kwartje. Maar hoe rechtvaardig is dat, vraagt Moorman zich af. Waar je mee wordt geboren, zoals intelligentie, is niet je eigen verdienste.

‘Succes is vaak niet een keuze, maar grotendeels het gevolg van toeval en geluk’, schrijft ze.

Verzet

De ingesleten beelden van de meritocratische ladder leiden tot zelfingenomenheid bij succesvolle mensen en tot gekrenkte trots en vernedering bij achterblijvers. En het ‘bedrieglijke ideaal’ gaat gepaard met verlies van solidariteit, vreest Moorman, waardoor mensen hoger op de ladder zich steeds minder bekommeren om degenen onderaan. Daar wil de wethouder zich niet bij neerleggen.

“Kansenongelijkheid is een kwestie van ons allemaal, omdat we allemaal last gaan krijgen van die kloof. Door de lage lonen is onze publieke sector uitgehold. Het is steeds moeilijker om daar mensen voor te vinden en daarmee verliezen we allemaal. Het is zonde dat we ons potentieel niet benutten. Op fundamenteel niveau maakt de kloof de samenleving minder prettig leefbaar. De ongelijkheid leidt tot wantrouwen en toenemend populisme en op een gegeven moment tot verzet. Maar we kunnen er iets aan doen. Vergeleken bij de klimaatproblematiek, waar je wereldwijde afspraken voor nodig hebt, is dit een peulenschil.” In haar boek zet ze de meritocratie bij het grofvuil. Gevraagd naar een ander beeld dan die ladder, antwoordt ze: “Gelijkwaardigheid. Een beeld van náást elkaar staan. Samen bouw je die samenleving en daarbij hebben we iedereen nodig. Hoe kunnen we neerkijken op mensen met een mbo-opleiding als je bedenkt dat de samenleving zonder hen vastloopt? We moeten op onze taal gaan letten, op die ingesleten boodschappen van hoog en laag. Maar ook naar het systeem kijken: waarom krijgen vmbo-leerlingen

minder jaren onderwijs? En waarom verdienen leraren op het vmbo minder dan op het gymnasium? En aan de top moeten mensen het minder als alleen hun eigen verdienste zien.” Hoe jongeren zelf meer betrokken kunnen worden bij het kansrijker worden, vindt Moorman een goede vraag. “Als ik gastlessen geef of hen op het stadhuis rondleid en vertel over democratie, valt het me op dat ze heel solidair zijn en anderen wat gunnen. Ergens onderweg verliezen we dat; ik denk na de basisschool, door al die hokjes. Waarom kijken we niet beter naar kinderen en jongeren en bieden we ze die solidariteit niet? Als we goede leiders willen opleiden, is

‘Zonder mbo’ers loopt de samenleving vast’

goed onderwijs belangrijk maar ook het kunnen ontwikkelen van empathisch vermogen.”

Vertrouwen

Hoe kunnen deze jongeren meer voor zichzelf opkomen en emanciperen? “Ik vind echt dat jongeren meer ruimte moeten krijgen om zich te ontplooien en te ontwikkelen. We vragen zó veel van onze kinderen. Heb vertrouwen in je kind. Ouders zijn bang dat hun kinderen in brede brugklassen afzakken, maar intelligentie kan je niet verliezen.” Volgens Moorman kan Nederland een voorbeeld nemen aan Denemarken. Ze prijst het Deense systeem van toegankelijke kinderopvang, brede talentontwikkeling en selectie op zestienjarige

"Geen kinderen meer in armoede en geen ongelijke kansen. Voor minder doe ik het niet."
Foto: Jitske Schols

De lees-, luister- en kijktips van Marjolein Moorman

- Documentaireserie van Sarah Sylbing en Ester Gould: 'Klassen'.
- Boek van Michael J. Sandel: 'De Tirannie van verdienste'.
- Podcast van The New York Times: 'Nice white parents'.

leeftijd. “Met als gevolg minder ongelijkheid en met prestaties die minstens even goed zijn.”

Moorman is een van de bekendste pleitbezorgers van brede brugklassen. En van de basis op orde krijgen, wat niet makkelijk is met het lerarentekort. Want de kloof ontstaat al heel vroeg en vergroot zich binnen het onderwijs. Het onderwijs dat iets heeft van een sjoelbak, schrijft ze in haar boek. Daarin is ze ook eerlijk over haar eigen worsteling bij het kiezen van een school voor haar dochters.

Dilemma

Voor veel ouders is het een herkenbaar dilemma, dat je niet wilt meewerken aan segregatie, maar er toch onderdeel van wordt. Uiteindelijk laat dat haar niet los en wordt dit voor Moorman een belangrijke drijfveer om in 2010 de politiek in te gaan. Hoewel kansenongelijkheid in het onderwijs een hardnekkig probleem is, geeft Moorman niet snel op. Dat zit hem misschien ook in de woorden die ze gebruikt. Gisteren sprak ze nog met het netwerk van 'kan wel'-scholen. “In het Onderwijs Netwerk Amsterdam delen we wat wel werkt. Het is fantastisch om te zien dat als je als wethouder ruimte kunt geven, dat het scholen lukt met die brede brugklassen of met het verbeteren van het lesonderwijs. Die scholen kunnen weer andere scholen inspireren. Het gaat niet om elk kind op de havo of het vwo te krijgen. Dat is geen gelijkheid. Het gaat om je talenten ontwikkelen en je ontplooiën.”

Het buiten de gebaande paden bewegen is belangrijk voor Moorman. Over veel oplossingen gaat ze als lokale wethouder niet. De macht voor de aanpak van armoede en schulden ligt bij de ministeries. De aanpak van ongelijkheid in het onderwijs ligt grotendeels bij de verantwoordelijke minister en schoolbesturen. Teleurgesteld is ze over het kabinetsbesluit om de voorschool niet voor alle jonge kinderen kosteloos beschikbaar te maken. Toch haalt Moorman uit de kast wat kan. In haar boek komt een reeks voorbeelden voorbij, zoals de Jongeren Schuldenvrije Start, meer geld voor scholen in achterstandswijken, bonussen en parkeervergunningen voor leraren, begrenzen van de schoolouderbijdrage en high dosage tutoring.

Ongelijk investeren

Haar credo is niet voor niets: ongelijk investeren voor gelijke kansen. Want waarom zou je zorgen voor het mattheuseffect? Als je iedereen gelijk behandelt, krijgen degenen die al meer hebben, nog meer. Ook de bijlesindustrie, waarbij een kwart van de groep 8-kinderen in Amsterdam bijles volgt, baart haar zorgen. Net als het lagere schooladvies dat twee op de tien leerlingen (van laagopgeleide ouders) in haar stad krijgen. Doorstromen naar een hoger schoolniveau, het zogenoemde stapelen, gebeurt vaak niet. Daarmee wordt het schooladvies een selffulfilling prophecy.

Moormans handelen wordt ook buiten Amsterdam opgemerkt. Kan zij als wethouder, zonder de gevoelde Randstedelijke arrogantie, een voorbeeld zijn voor steden als Heerlen? “Ik denk dat problemen met kansenongelijkheid en het lerarentekort niet specifiek voor Amsterdam zijn, maar voor het hele land gelden en vooral voor krimpgebieden. Ik durf wel te stellen dat voor mensen in een grote stad waar van alles beschikbaar is het makkelijker is om zich op te trekken, dan in regio's waar die kansen er überhaupt niet zijn. Als wethouder kan ik laten zien dat we ons er niet bij neer hoeven te leggen. Ik zeg

‘Wat we zelf hebben gecreëerd, kunnen we ook zelf aanpakken’

ook niet dat het makkelijk is; er zijn gevestigde belangen en mensen zien snel beren op de weg. Maar we hebben het wel zelf gecreëerd. Dan kunnen we het toch ook zelf aanpakken?”

De moed erin

Haar ambities reiken ver. Voor minder dan ‘geen kinderen meer in armoede en geen ongelijke kansen’ doet ze het niet. Aan moedeloos worden, doet ze ook niet. Is dat niet tegen beter weten in? “Nee hoor”, antwoordt ze nuchter, “Bij die inspirerende scholen zie ik dat het kan. Of ik over tien jaar premier achter mijn naam wil hebben staan? Daar gaat het me helemaal niet om. Ik wil dat er voor de kinderen in de stad gelijke kansen zijn. Daar doe ik het voor!”

De belichaming van bestaansonzekerheid én van kansen, dat is Awraham Soetendorp. Bestaansonzeker als Joodse baby in de Tweede Wereldoorlog, kansrijk als religieus leider en mens. Op 79-jarige leeftijd werkt hij nog altijd aan een rechtvaardige en gelijkwaardige wereld. “Mensen komen niet in beweging door angst, maar door liefde.”

AWRAHAM SOETENDORP, RABBIJN EN VOORZITTER RESPECT FOUNDATION:

“Een gesprek tussen de generaties is nodig”

Een interview met de man die in 1943 direct na zijn geboorte in zijn bestaan werd bedreigd, overstijgt al snel de nationale grenzen. Awraham Soetendorp kan niet anders. “We leven in één wereld, één gemeenschap; er moeten gelijke kansen voor iedereen zijn.” En tegelijkertijd maakt hij het doel van het gesprek ook heel klein: “Als er maar één iemand door dit interview tot wasdom komt, is het heel erg de moeite waard geweest.”

Leeftijdsloos

‘The amplification of the whisper of truth’ is de titel van een congreslezing waar hij deze week aan werkt, vertelt hij. Daarin blijven het heden en zijn kwetsbare begin verweven. “Toen hing mijn leven af van een fluistering van de waarheid. Van het geweten van een SS-officier, die zo geïndoctrineerd was dat baby’s als ik verdelgd moesten worden als kakkerlakken. Een blik van mij waar ik geen macht over had, heeft bij hem gezorgd voor die ene seconde waardoor ik nu met u praten kan.”

Ook dankzij zijn onderduikers kon de jonge Awraham aan het einde van de oorlog worden herenigd met zijn eigen ouders. Op 25-jarige leeftijd werd hij de jongste rabbijn in Nederland. Soetendorp bouwde liberale Joodse gemeenschappen van Den Haag tot Arnhem. Op het wereldpodium ging hij ‘obsessief’ aan de slag om aan vrede te werken. Iets wat in 2022 actueler is dan ooit. Op zijn brief aan de patriarch van de Russisch-Orthodoxe kerk kreeg hij een lange, persoonlijke brief terug van het hoofd van de Russische kerk in Moskou, uit naam van de patriarch. Toch twijfelt hij tijdens het gesprek zichtbaar aan zijn impact, ook al

bracht hij leiders van verschillende religies, politiek en bedrijfsleven bij elkaar. Bijvoorbeeld voor het recht op schoon water, tegen hongersnood en om te strijden tegen klimaatverandering. Hij vraagt zich hardop af of het voldoende is geweest. Met zijn 79 jaar blijft hij een man van deze tijd, scherp, onvermoeibaar, misschien wel leeftijdsloos, hoopvol en daarmee strijdbaar.

Potentie zien

Soetendorp begon in 1968 als rabbijn. Hoe bestaanszeker waren Nederlanders in vergelijking met nu? Hij wordt even stil: “Een moeilijke vraag, maar ik denk dat die verbeterd is. Zelf moest ik om te kunnen bestaan in die tijd ook lezingen geven voor veertig gulden. Altijd heb ik heimwee gehouden naar de sociaaldemocratie van mensen als Den Uyl. Onze bestaanszekerheid is beter geworden als we kijken naar verworvenheden als pensioenen, sociale cohesie en ziekenzorg. Tegelijkertijd lijkt de bestaanszekerheid van jongeren in vijftig jaar niet verbeterd. Ik probeer dat

Over Awraham Soetendorp

Veertig jaar lang rabbijn van de Liberaal Joodse Gemeente in Den Haag, voorzitter van de Respect Foundation. Soetendorp gelooft in het moreel kompas van jongeren om tot een betere wereld te komen.

“We hebben een wereldgewetensraad nodig, zodat de stem van het geweten hoorbaar blijft. Dat is ook teruggaan naar bestaanszekerheid voor de generaties die nog geboren moeten worden.” Foto: Soetendorp Institute

te doorgronden, maar ik begrijp het niet. Jongeren moeten gelijke kansen hebben, want anders blijven talenten verborgen en weten we niet wat ze werkelijk tot stand kunnen brengen in hun leven. Wat dat met me doet? Het brengt me voortdurend in verwarring.”

Relatief

In vergelijking met veel andere landen is de armoede in Nederland misschien relatief te noemen. “Maar het blijft zeker iets om ons zorgen over te maken. Net als de uitdaging van het klimaat veel inspanning vergt. Probeer in het

rijke Nederland ervoor te zorgen dat werkelijk ieder tot zijn recht komt, zonder wantrouwen, maar met huisvesting en schuldsanering. Tussen de generaties is een gesprek nodig, bijvoorbeeld over pensioenen en klimaat. Hoeveel hebben we over voor bestaanszekerheid en gelijke kansen, nationaal en internationaal? Hoe gaan we dat waarmaken met alle veranderingen die eraan komen?”

Drijfzand

Op de vraag hoe bestaansonzekerere mensen meer zouden kunnen emanciperen, antwoordt hij: “Als je

op drijfzand staat, is het heel moeilijk om daar helemaal zelfstandig uit te komen. Het blijft moeilijk om hun perspectief te bieden, zoals je met financiële steun en meer voorzieningen kunt doen. Heel belangrijk is om die ander te blijven zien als iemand met potentie. Dat geldt ook voor de persoon zelf. Plotseling moet ik denken aan een wanhopige student wiens broer vermist was in Argentinië. Met gesprekken en een bezoek aan de ambassadeur heb ik hem proberen te helpen, maar die broer is helaas nooit opgespoord. Jaren later kwam dezelfde man naar me

"Jongeren moeten gelijke kansen hebben, want anders blijven talenten verborgen en weten we niet wat ze werkelijk tot stand kunnen brengen in hun leven." Foto: Soetendorp Institute

toe, toen hij een ridderorde kreeg uitgereikt. Je weet nooit waar jouw hulp aan bijdraagt."

Moreel kompas

Het zijn vooral de jongeren die een speciale plek hebben in het hart van Awraham Soetendorp. Al decennialang spreekt hij regelmatig met kinderen en jongeren en staat hij met ziel en zaligheid op het schoolpodium of voor een klas. Als voorzitter van de Respect

'Blijf de ander zien als iemand met potentie'

Foundation zette hij samen met zijn organisatie 'De week van het respect' op de kaart. Met als missie om met jongeren te werken aan respect voor zichzelf, elkaar en de wereld om hen heen. Op de website staat: "Wij geloven dat alle jongeren een moreel kompas in zich hebben dat wij samen kunnen activeren en begeleiden. Iedereen heeft het vermogen om compassie en respect te voelen, maar dit vermogen moet gestimuleerd en geactiveerd worden."

De man die persoonlijke gesprekken had met wereldleiders als Gorbatsjov, Martin Luther King en de Dalai Lama, spreekt met net zo veel respect over de ontmoetingen die hij had met jongeren. Hij gelooft dat het verschil wordt gemaakt in het klaslokaal. Het leraarschap is volgens hem een heilig beroep, dat een enorme kans in zich heeft. In het voorwoord van het Respect Foundation-magazine schrijft hij: "Als een samenleving dreigt te ont-

De lees-, luister- en kijktips van Awraham Soetendorp

- Boek van Yuval Noah Harari: '21 lessen voor de 21ste eeuw'.
- Boek van Kees van Lede en Joris Luyendijk: 'Pessimisme is voor Losers'.
- Lezing van Soetendorp: 'The amplification of the whisper of truth' (via pthu.nl).

sporen, en er een minderheid door de straten van een bezette stad wordt gesleept, is er een andere minderheid die collaboreert. Er is daarnaast een meerderheid die werkeloos op de stoep blijft staan. Maar er is ook een reddende minderheid die zijn handen uitsteekt. Tot welke groep je behoort, wordt beslist tijdens je schooltijd. (...) Dit existentiële proces gedijt in de interactie tussen docent en leerling.”

Uniciteit

Ongetwijfeld heeft Soetendorp tijdens die schoolbezoeken veel jonge mensen geraakt met de zin die hij graag meeneemt: ‘Voor jouw geboorte was er nooit iemand precies zoals jij en er zal er nooit meer iemand zoals jij zijn, want jij bent helemaal uniek.’ Zonder paternalistisch over te komen wil hij mensen helpen het gevoel niet kwijt te raken dat ze uniek zijn. Kunnen we die voor hem typerende zin als deel van zijn nalatenschap zien? “Tets van die zin komt uit een boek dat ik gebruikte voor een schoolvoorstelling toen ik zeventien was. Maar de zin komt ook uit mezelf, uit levenservaring. Want je nalatenschap wordt gebouwd op de invloeden van mensen die je hebt ontmoet.”

Fluistering

In de tijd die hem nog ter beschikking staat, komt hij op voor alle unieke kinderen die nog ter wereld moeten komen. Tijdens het interview haalt hij een paar keer de komst van zijn eerste, aanstaande achterkleinkind aan. Het ontroert hem zichtbaar. Ook dit kind en haar of zijn generatiegenoten zullen volgens hem afhankelijk zijn van die fluistering van de waarheid. “Als we niet uitkijken zijn we straks weg, door een krankzinnige leider

als Poetin of doordat we zelf de aarde onbewoonbaar maken. Maar ik weet niet of zo’n beeld helpt om het beste in onszelf naar boven te halen. Toch is een beroep doen op het beste in onszelf een eer. Ga ook bij jezelf te rade: hoe wil ik dat mijn kind uitgerust is voor de toekomst? Dat is ook wat iedere andere ouder ter wereld voor zijn kind wil. En hoe kom je er dan toe om te visualiseren dat zij ook je eigen kinderen zouden kunnen zijn?”

‘Het helpt niet om je neer te leggen bij wanhoop’

Na twee uur praten steekt zijn vrouw Sira haar hoofd om de hoek van de deur, zodat Awraham niet vergeet om te eten. Haar hele leven samen is ze al gewend dat haar man bijna onuitputtelijk doorwerkt aan het levend houden van hoop.

Levend houden

Die hoop levend houden in een wereld die soms zo weinig leert van haar geschiedenis, hoe doet hij dat? “Door er te zijn. Door ontroering. Alles in jezelf en buiten jezelf sterft als er geen hoop meer is. Het is onvoorstelbaar dat er misschien een kernoorlog dreigt. Toch heb ik vanochtend gewandeld en naar dit gesprek verlangd. Misschien helpt het. Wat niet helpt, is je neer te leggen bij wanhoop. Ook nu zijn er lichtpunten, omdat mensen tot ongelooflijke daden van rechtvaardigheid en moed komen. Duisterheid kun je niet wegduwen met een groot stuk hout, maar met een klein flinkerend kaarsje.”

Verdieping

Hieronder treft u alle aanbevolen lees-, luister- en kijktips aan. Liever gelijk online doorklikken? Scan dan de QR-code met uw telefoon.

Lezen

- Dichtbundel Tim Awadite: ‘Antwerpen! Jij verlaat mij nooit’ (pseudoniem ‘S Jongers’).
- Herman Tjeenk Willink: ‘Groter denken, kleiner doen’.
- Michel Houellebecq: ‘De wereld als markt en strijd’.
- Suzanna Jansen: ‘Het Pauperparadijs’.
- Annejet van der Zijl: ‘Fortuna’s kinderen’.
- Kathryn Stockett: ‘Een keukenmeidenroman’.
- Trudy Dehue: ‘Betere Mensen’.
- Floortje Scheepers: ‘Mensen zijn ingewikkeld’.
- Jeugdboek van Michael Ende: ‘Momo en de tijdspaarders’.
- Michael J. Sandel: ‘De Tirannie van verdienste’.
- Yuval Noah Harari: ‘21 lessen voor de 21ste eeuw’.
- Kees van Lede en Joris Luyendijk: ‘Pessimisme is voor Losers’.
- Rapport van Kinderombudsvrouw: ‘Alle kinderen kansrijk’.
- Brochure van Kinderombudsvrouw: ‘Het beste besluit’.

Kijken en luisteren

- Online interview van Nihad met Margrite Kalverboer voor platform ‘Meisje met de Zwavelstokjes’.
- Podcast van The New York Times: ‘Nice white parents’.
- Lezing van Awraham Soetendorp: ‘The amplification of the whisper of truth’.
- Documentaireserie van Sarah Sylbing en Ester Gould: ‘Klassen’.
- YouTube-uitzending De Balie: ‘Coronaconclaaf’.
- Podcast I am a Foodie: ‘De voedingsambities van de nieuwe regering Rutte’.
- Podcast Gezond Gesprek: ‘Ons voedselstelsel’.

ONZE JEUGD.NU

organiseert op 23 juni 2022 in Houten speciaal voor onderwijs,
gemeenten & jeugdzorg met als thema:

GROTE GELIJKE KANSEN 23.06.22 te Houten

CONGRES

INCLUSIEVER

DIVERSER

GELIJKER

NU € 50
KORTING!

SPREKERS

Onder leiding van dagvoorzitter
Ismail Aghzanay zullen onder anderen
de volgende sprekers hun bijdrage
leveren:

- Iliass El Hadioui
- Bowen Paulle & Anne Kielman
- Louise Elffers
- Monique Walet & Bettina Tuinstra
- Chaja Deen

Het Grote Gelijke Kansen Congres is hét congres over kansen(on)gelijkheid in relatie tot onderwijs, gemeenten en jeugdzorg. Met dit congres laten we zien wat de stand van zaken is op dit moment, maar vooral ook wat we allemaal kunnen dóen om kansenongelijkheid tegen te gaan. Wat helpt om de kinderen en jongeren van nu de beste kansen te geven om zich zo goed mogelijk te ontwikkelen?

Kortom: een congres om niet te missen!

Reserveer nu je plek en profiteer als lid van OJ van €50 ledenkorting.

WWW.GGKC.NL

Schrijf je snel in op www.ggkc.nl en doe met ons mee om de kansengelijkheid in Nederland te verbeteren!